

Medininkų istorinio regioninio parko perspektyvos analizė

Paulius Kavaliauskas,

Agnė Lukoševičienė

*Vilniaus universitetas,
M. K. Čiurlionio g. 21/27,
LT-03101 Vilnius
El. paštas: paulius.kaval@gmail.com;
lasinskaite.agne@gmail.com*

Kavaliauskas P., Lukoševičienė A. Medininkų regioninio parko perspektyvos analizė. *Geografija*. 2013. T. 49(2). ISSN 1392-1096.

Straipsnio tikslas – aktualizuoti Medininkų istorinio regioninio parko steigimą. Tikslui įgyvendinti buvo keliami šie uždaviniai: 1) teritorijos taikomoji analizė; 2) galimų ribų perspektyviniam Medininkų istoriniam regioniniam parkui nustatymas; 3) Medininkų istorinio regioninio parko funkcinis zonavimas; 4) turizmo ir rekreacinės sistemos analizė; 5) kultūros paveldo apsaugos ir naudojimo politikos principų nustatymas.

Kultūros paveldo gausa, kraštovaizdžio raiškumas, nesudarkyta gamtinė aplinka suteikia pakankamą pagrindą istorinio regioninio parko steigimui. Atlikus kompleksinę potencialios teritorijos analizę, įvertinus kultūros paveldo sklaidą, kraštovaizdžio raiškumą ir kt., schemose pateikti Medininkų istorinio regioninio parko ribų bei funkcinio zonavimo siūlymai. Atsižvelgiant į teritorijos, kurioje planuojamas parkas specifiką (valakinių kaimų palikimas, dvarų sodybos, archeologija, Merkys), suformuota turizmo ir rekreacijos sistema bei apsaugos ir naudojimo politikos principai. Istorinio regioninio parko steigimas šioje teritorijoje ne tik papildytų saugomų teritorijų sistemą, bet ir padidintų regiono turistinių patrauklumą, teigiamai paveiktų socioekonominę situaciją.

Raktažodžiai: istorinis regioninis parkas, kultūros paveldas, funkcinis zonavimas, turistinė ir rekreacinė sistema

ĮVADAS

Idėja sukurti regioninių parkų sistemą Lietuvoje atsirado 6 deš. pabaigoje. Jos autorius – geografas kraštotvarkininkas P. Kavaliauskas – suformavo integruotą gamtinę-kultūrinę valstybinių (nacionalinių ir regioninių) parkų kūrimo šalyje koncepciją (Kavaliauskas, 1970; 1976; 1988; 1992; 1997), numatančią įvairaus profilio šių kompleksinių polifunkcinių saugomų teritorijų steigimą. Pirmoji regioninio parko statusą atitinkanti saugoma teritorija – Valstybinis Pavilnių gamtos parkas – buvo įkurta 1984 m. Vilniaus miesto savivaldybės iniciatyva, o dauguma numatytų regioninių parkų buvo įsteigti tuometinės Aukščiausiosios Tarybos 1992 m. rugsėjo 24 d. nutarimu (LR Aukščiausiosios..., 1992). Tai buvo vienas svarbiausių žingsnių

Lietuvos saugomų teritorijų sistemos formavimo istorijoje. Šiuo metu bendras šalies regioninių parkų plotas siekia apie 450 tūkst. ha arba beveik 7 % Lietuvos ploto.

Formuojant Lietuvos saugomų teritorijų sistemą buvo numatytas ir kultūros paveldo apsaugai orientuotų kompleksinių saugomų teritorijų – istorinių regioninių parkų (IRP) – tinklas. Jau nuo 1993 m. LR saugomų teritorijų įstatyme (LR Saugomų..., 2001) turime įteisintas tiek standartinių (vyraujančio gamtinio profilio), tiek specializuotų (kultūrinių vertybių apsaugos orientacijos) valstybinių parkų kategorijas, kur *istorinius regioninius parkus numatyta steigti istoriškai vertingiausiems regioniniams kultūriniais kompleksams bei jų gamtinei aplinkai išsaugoti*. Konkretesni istorinių valstybinių parkų steigimo kriterijai bei tvarka

papildomai buvo nustatyta specialiaame LR kultūros ministro patvirtintame apraše (LR Kultūros..., 2005).

Deja, pirmieji pasiūlymai, susiję su istorinių nacionalinių bei istorinių regioninių parkų kūrimu, taip ir liko beveik neįgyvendinti. Turime tik vieną istorinį nacionalinį (Trakų) ir vieną istorinį regioninį (Dieveniškų) parkus, kartu sudarančius vos 2,84 % visų Lietuvos valstybinių parkų teritorijos. Šiuolaikinis gyvenimas, pasaulinės ir europinės aplinkosaugos bei paveldosaugos tendencijos, rodančios ypač spartų saugomų teritorijų skaičiaus ir ploto didėjimą, reikalauja grįžti prie šios temos, prisiminti tiek nepelnytai pamirštas senas idėjas, tiek ieškoti ir naujų formų saugomoms teritorijoms kurti bei tvarkyti (Kavaliauskas, Lašinskaitė, 2013). Ypač tai svarbu nekilnojamojo kultūros paveldo atveju, kadangi šis sparčiausiai degraduoja ir reikalauja nuolatinio žmogaus dėmesio bei priežiūros, kas bene geriausiai užtikrinama suteikus teritorijos priežiūrai nacionalinio ar regioninio parko statusą.

Įsteigus pirmąjį IRP, buvo manoma, kad ši sąrašą greitai metu papildys dar bent 4–5 tokie parkai. Dėl dominuojančių kultūrinių kompleksų buvo numatyta Panemunių, Tytuvėnų ir Varnių regioninių parkų reorganizavimas į istorinius, taip pat potencialūs istoriniai valstybiniai parkai įžvelgti Vilniaus ir Kauno senamiesčiuose, Kernavėje. Minėtos taip pat Žeimelio, Daubėnų, Onuškio (Rokiškio r. sav.), Upynos bei keletas kitų ryškų etnokultūrinį klotą turinčių vietovių galimybės (Kavaliauskas, 1997). Dėl gamtos ir kultūros apsaugos oficialių institucijų nesutarimo bei visiško iniciatyvos nebuvimo šiuo klausimu planai nebuvo toliau plėtojami, išskyrus išimtimi laikytinus vieno iš straipsnio autorių darbus (Baškytė, Kavaliauskas, 1993; Kavaliauskas, 1997; 1999) bei vadovautus bakalauro (Stankaitytė, 2008) ir magistro (Lašinskaitė, 2012a) baigiamuosius darbus VU Geografijos ir kraštotvarkos katedroje.

Savo ankstesniame straipsnyje (Kavaliauskas, Lašinskaitė, 2013) autoriai dar kartą atgaivino istorinių regioninių parkų steigimo klausimą ir pateikė kai kuriuos patikslintus siūlymus dėl jų tinklo mūsų šalyje formavimo. Kaip viena iš potencialių ir pirmiausiai nagrinėtinų teritorijų IRP steigimui buvo pripažinta Medininkų IRP perspektyvinė teritorija (Vilniaus r. ir Šalčininkų r. sav.).

Šio straipsnio tikslas yra prisidėti prie perspektyvinės istorinių regioninių parkų sistemos idėjos Lietuvoje gaivinimo bei vystymo parengiant konkrečiuotą Medininkų IRP kūrimo galimybių analizę.

Uždaviniai: a) apžvelgti Medininkų IRP perspektyvinės teritorijos ypatumus ir konservacinį potencialą; b) nustatyti šios teritorijos kraštovaizdžio rekreacinį turistinį potencialą; c) parengti rekomenduojamus perspektyvinės teritorijos ribų ir zonavimo modelius; d) numatyti kultūros paveldo apsaugos ir naudojimo principus. Išsikeltiems uždaviniams įvykdyti buvo panaudoti įvairūs tyrimo metodai – literatūros, internetinių šaltinių ir statistinių leidinių analizė, natūrinė rekognoskuotė, euristinis ir loginis apibendrinimas. Straipsnyje panaudota straipsnio autorės VU Geografijos ir kraštotvarkos katedroje parengto magistro baigiamojo projekto (Lašinskaitė, 2013b) medžiaga.

Medininkų IRP steigimo tikslu numatyta – Medininkų pilies ir pamerkio dvarų tarp Tabariškių ir Jašiūnų gyvenviečių, jų statinių bei kultūrinio ir gamtinio kraštovaizdžio vertybių išsaugojimas, reprezentavimas ir pritaikymas lankymui.

DISLOKACINIAI YPATUMAI IR KONSERVACINIS POTENCIALAS

Dislokaciniai ypatumai. Perspektyvinis Medininkų IRP būtų išsidėstęs pietryčių Lietuvoje, dviejų savivaldybių teritorijose – Vilniaus r. sav. pietinėje ir Šalčininkų r. sav. šiaurinėje dalyse. Teritorija apimtų Medininkų ir Rukainių seniūnijų dalis Vilniaus r. sav. bei Turgelių ir Jašiūnų seniūnijų dalis Šalčininkų sav. Medininkų IRP būtų nusidriekusi palei Lietuvos sieną su Baltarusija. Dėl nedidelio atstumo iki Vilniaus (nuo Vilniaus: 32 km iki Medininkų, 40 km iki Tabariškių, 33 km iki Turgelių, 35 km iki Merkinės ir 34 km iki Jašiūnų) teritorija yra potenciali poilsio ir laisvalaikio zona Vilniaus miesto gyventojams bei svečiams.

Teritorija išsidėsčiusi strategiškai patogioje vietoje – šalia praeina magistraliniai keliai, tankus krašto kelių tinklas. Vakarinį perspektyvinio IRP pakraštį kerta geležinkelio Vilnius–Lyda linija. 2007 m. rudenį baigtas jungiamosios geležinkelio linijos Vilnius–Stasylos infrastruktūros atkūrimo ir modernizavimo projektas. Geležinkelio linija suteikia palankias galimybes keleivių pervežimui (stotelė Jašiūnuose), magistraliniai ir

krašto transporto koridoriai užtikrina geras jungtis su rajonų savivaldybių centrais bei Vilniumi.

Analizuojamasis rajonas yra miškingoje teritorijoje, Lietuvos bendrajame plane (Lietuvos..., 2002) priskirtoje konversiniam tipui, – tai reiškia, kad esamas teritorijos vystymas (neefektyvus žemės ir miškų ūkis) rekomenduojamas keisti į labiau tinkamą teritorijai (ekstensyvus žemės ūkis, rekreacija ir turizmas). Pagal minėtą planą teritorija taip pat priskirta gamtinio karkaso formavimo rėmimo arealui.

Kultūros paveldo potencialas. Teritorijos nekilnojamasis kultūros paveldas pasižymi gausa, tipologine įvairove, kompleksiskumu, integralumu su gamtine aplinka. Vilniaus r. sav. teritorijoje vyrauja archeologinis paveldas, Šalčininkų – architektūrinis, istorinis. Teritorija vertinama šalies ir tarptautiniu mastu kaip kraštovaizdžio ir dvarų sodybų paveldo apsaugos zona. Šalčininkų r. sav. teritorijos kultūros paveldas išsiskiria ne tik dvarais, bet ir ypatingą istorinę svarbą bei paveldo-sauginę specifiką turinčiais išlikusiais valakinio kraštovaizdžio fragmentais (Kavaliauskas, 2001; Šalčininkų rajono..., 2009).

Šalčininkų r. teritorijoje išskirti keturi kultūros paveldo sancaupų arealai (1 pav.). Pirmasis – Tabariškių apylinkėse. Čia yra Juškių pilkapynas ir Paūdronių piliakalnis, Tabariškėse yra valstybės saugomas Tabariškių dvaro svirnas (Kultūros vertybių..., 2011). Antrasis arealas apima Turgelius ir Merkinę. Arealo ryškiausias kultūros paveldo objektas – Merkinės dvaro sodybos liekanos. Tai buvusi Pavlovo Respublika (įkurta XVIII a.), apėmusi apie 1 640 ha plotą. Pažymėtina, kad Lietuvos–Lenkijos Seimas buvo net oficialiai pripažinęs šią Respubliką (Mūsų paveldas, 2011). Pagal savo specifiką šis istorinis kompleksas turėtų būti vienas pagrindinių perspektyvinio Medininkų IRP akcentų, nes tokio teritorinio administracinio darinio, pripažinto tarptautiniu valstybiniu mastu, Lietuvoje daugiau nebuvo. Šiuo metu sodybos vietoje išlikę rūmų griuvėsiai, prie kelio matyti vartų likučiai (du stulpai) ir apgriuvusi apie 14 m aukščio mūrinė koplytelė.

Šiame areale taip pat yra Mikniškių dvaro sodyba, Turgelių piliakalnis, Turgelių Šv. Arkangelo Mykolo bažnyčia – medinio baroko paminklas. Kiek toliau link Jašiūnų yra Vilkiškių dvaro sodyba, Buikų ir Jašiūnų pilkapynai. Architektūros ir inžinerijos vertybe laikomas Jašiūnų geležin-

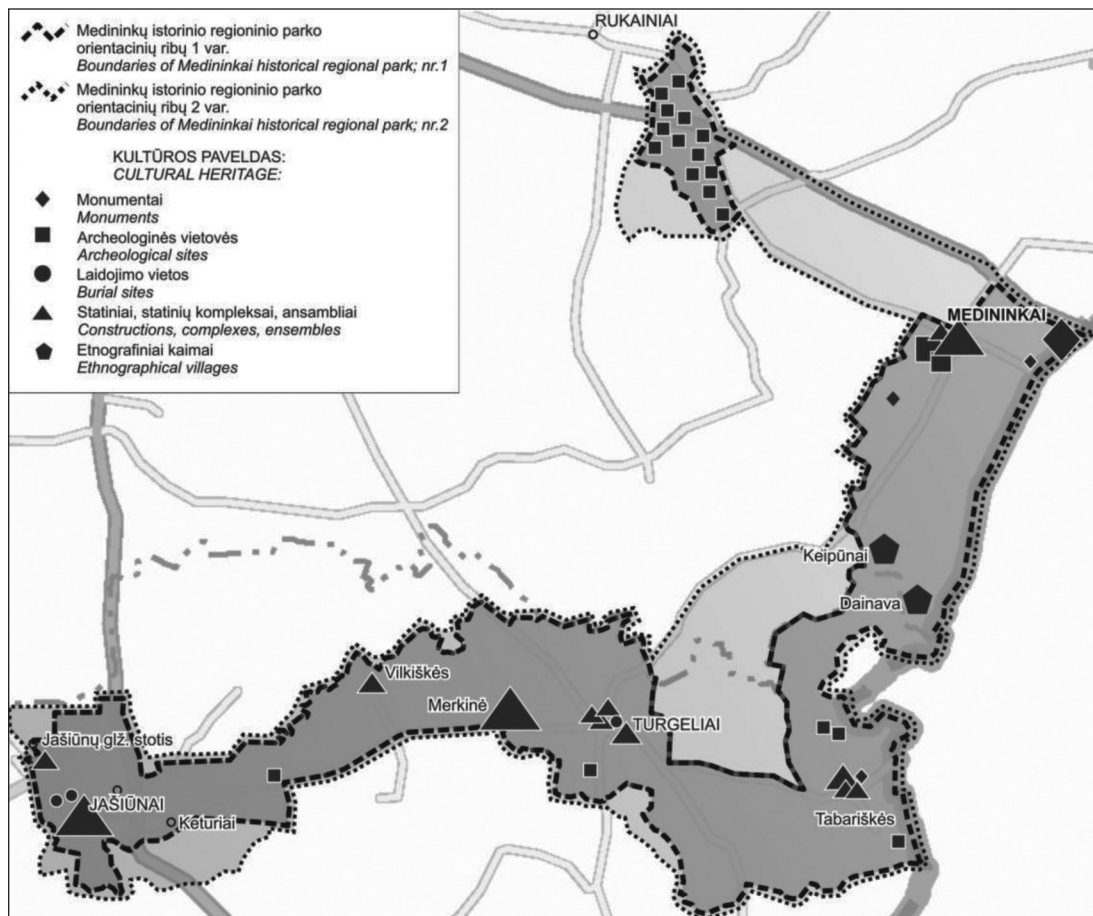
kelio stoties pastatų kompleksas (XIX a. pab. – XX a. pr.) (Lietuva. Kelių..., 2010). Jašiūnų dvaro sodyba yra reikšmingas valstybinės reikšmės neoklasicistinės architektūros paminklas. Dvaro parkas pradėtas veisti dar prieš statant dvaro rūmus, o dvaro rūmai prie Merkio upės buvo pastatyti 1824–1828 m. Už tilto per Merkį yra dar vienas architektūros ir istorijos paminklas – vadinamosios profesorių kapinaitės, kuriose palaidoti Vilniaus universiteto rektorius, astronomijos, geografijos ir matematikos profesorius Janas Sniadeckis, istorikas Mykolas Balinskis ir Peterburgo karo akademijos profesorius psichiatras Jonas Balinskis (Mūsų paveldas, 2011).

Vilniaus r. sav. išsiskiria du kultūros paveldo arealai (1 pav.). Pirmasis jų – tai archeologinio paveldo teritorija Rukainių seniūnijoje, apribota Kenos ir Svyruonėlės upių. Išskirti 6 pilkapynai, iš viso 22 sampilai, kai kuriuos jų juosia duobės ir grioviai bei akmenų vainikai ar jų liekanos. Šalia pilkapių yra Mūrininkų piliakalnis su gyvenvieta (Zabiela, 2009; Kultūros vertybių registras, 2011). Minėti pilkapynai daug kur deformuoti (iškasta duobių, nukasti šlaiteliai), dauguma jų apaugę medžiais, sampilus juosia grioviai ir duobės (Kultūros vertybių registras, 2011). Taip pat šioje teritorijoje yra atskiras Svironių pilkapynas bei Savičiūnų senovės gyvenvietė.

Antrasis arealas – Medininkų seniūnijoje esanti kultūros paveldo sancaupos teritorija. Medininkai – viena seniausių vietovių. Vilniaus r. Medininkų pilis datuojama XIII a. pab. – XVI a. pr. Pastatyta veikiausiai Didžiojo kunigaikščio Algirdo laikais. Tai buvo didžiausia Lietuvos pilis (sienų juosiamas plotas apėmė beveik 2 ha). Pirmą kartą paminėta 1385 m. kaip kryžiuočių nusiaubto valsčiaus centras (Viduramžių Lietuva, 2011). Medininkų senojo miesto vietą šiame areale prezentuoja XV–XVIII a. kultūrinio sluoksnio arealas. Šiuo metu viršutinė jo dalis sunaikinta įvairių žemės ūkio darbų ir statybų. Didžioji dalis užstatyta Medininkų miestelio pastatais (Kultūros vertybių registras, 2011).

Perspektyvinio Medininkų IRP teritorija apima ir Medininkų tragedijos vietą, kur 1991 m. liepos 31 d. rytą sovietų milicijos ypatingosios paskirties būrio OMON smogikai užpuolė ir iššaudė Lietuvos pasienio pareigūnus.

Į registrą taip pat siūloma įtraukti Keipūnų bei Dainavos kaimo gyvenvietes kaip etnografinius

1 pav. Siūlomos Medininkų istorinio regioninio parko ribos ir teritorijos kultūros paveldas
Fig. 1. Proposed Medininkai historical regional park boundaries and cultural heritage of the territory

kaimus bei Medininkų bažnyčią. Šie kaimai yra išlaikę gatvinio kaimo struktūrą, juose yra išlikusių senų sodybų.

Nepaisant to, kad teritorijoje gausu kultūrinio paveldo, abiejų rajonų savivaldybės neskiria pakankamai lėšų jam tinkamai prižiūrėti, išsaugoti ir pritaikyti turizmui. Vilniaus apskrityje dvarų sodybų bei kitų dvarų paveldo objektų fizinė ir kraštovaizdinė būklė yra bene blogiausia Lietuvoje. Ryški dvarų nykimo tendencija. Savivaldybės nevykdo joms patikėtos kultūros paveldo apskaitos, apsaugos ir stebėsenos. Nėra įsteigtos nei vienos saugomos teritorijos dvarų pagrindu (Baubonis ir kt., 2010). Įsteigus rekomenduojamą Medininkų IRP, visam kultūros paveldui tektų pradėti atsakingiau rūpintis išlikusio kultūros paveldo apsauga bei jo tinkamu panaudojimu. Tikėtina, kad paveldo degradavimas ir netinkamas naudojimas galėtų būti sustabdytas. Paveldą sutvarkius ir aplinką pritaikius tiek pažintiniam, tiek ir poilsiniam turizmui, tikėtinos ir papildomo

pajamos tolesniam kraštovaizdžio ir kultūros paveldo tvarkymui.

Gamtos paveldo potencialas. Istorinio regioninio parko atveju gamtos paveldas vaidina tik papildomo veiksnio vaidmenį ir nėra imanentinis vertė apsprendžiantis kriterijus. Vis dėlto raiškių gamtinių kraštovaizdžio kompleksų ar objektų buvimas padidina bendrąją teritorijos atraktyvumą ir padeda organizuojant pažintinį turizmą. Pažymėtina, kad perspektyvinėje Medininkų IRP teritorijoje yra 4 pažintinių bei estetinių atraktyvumą turintys valstybiniai draustiniai ar jų dalys: 1) Juozapinės valstybinis geomorfologinis draustinis; 2) Kenos valstybinis hidrografinis draustinis; 3) Merkio valstybinis ichtiologinis draustinis ir 4) Medininkų valstybinis botaninis draustinis. Parkas taip pat apimtų ir dvi ekologinio tinklo *Natura 2000* buveinių apsaugos teritorijas, persidengiančias su draustinių teritorijomis. Biologinė įvairovė saugoma Medininkų pievose ir Merkio upėje (Šalčininkų rajono..., 2009a).

KRAŠTOVAIZDŽIO REKREACINIS TURISTINIS POTENCIALAS

Perspektyvinio Medininkų IRP teritorija turi nemažą potencialą turizmo ir rekreacijos plėtrai – gausus anksčiau pristatytas kultūros paveldas, Merkio upė ir slėnis, Medininkų aukštuma su aukščiausiomis Lietuvos kalvomis bei kiti objektai teikia palankias galimybes šios teritorijos gyvenimo suaktyvinimui bei įjungimui į bendrąją Lietuvos pažintinio turizmo sistemą. Deja, kol kas nagrinėjama teritorija priskiriama turizmo požiūriu mažiausiai išsivysčiusių grupių. Tai lemia ilgalaikės įsisenėjusios problemos: 1) nepakankamai išnaudojamas kultūrinis-istorinis ir gamtinis potencialas; 2) neišvystyta turistinė infrastruktūra (trūksta privažiavimų prie lankytinų objektų, dviračių takų, informacinių stendų, nuorodų į kultūros paveldo objektus bei kitas lankytinas vietas, stovėjimo ir poilsio aikštelių, stovyklaviečių); 3) maža maitinimo ir nakvynės vietų pasiūla; 4) menkos žmonių žinios apie galimybes vystyti su turizmu susijusią veiklą ir kt. (Vilniaus rajono..., 2008b; Vilniaus rajono..., 2009; Šalčininkų rajono..., 2009a). IRP įsteigimas neišvengiamai paskatintų turistų srautą į šią teritoriją, padrąsintų tiek valdžią, tiek ir pačius vietos gyventojus užsiimti nauja veikla. Tai atitrauktų žmones nuo dabar regione vyraujančio neefektyvaus žemės ūkio. Pagrindinės numatomos turistų srautų kryptys būtų kultūrinis-istorinis, rekreacinis-gamtinis, kaimo, dviračių ir vandens turizmas.

Vilniaus r. sav. bendrajame plane (Vilniaus rajono..., 2009) Medininkuose numatoma įsteigti turistų aptarnavimo centrą. Taip pat Medininkai, būdami šalia rekreacinių zonų ir turistinių maršrutų, turėdami žymius ir garsius kultūros ir gamtos paveldo kompleksus, vykdytų specialias rekreacinio centro funkcijas. Tokio centro specializacija – poilsio gamtoje, aktyvaus poilsio, kultūrinio turizmo aptarnavimas. Netoliese esančiuose Rukainiuose planuojamas lokalinės svarbos rekreacijos ir turistų aptarnavimo centras (Vilniaus rajono..., 2008a). Šalčininkų r. sav. bendrajame plane (Šalčininkų rajono..., 2009a) Turgelių–Jašiūnų zona išskiriama kaip kultūros paveldo sankaupos arealas, o atsižvelgiant į faktą, kad atramine parko ašimi būtų Merkio upė, tai arealas taptų ne tik kultūrinio, bet ir aktyvaus turizmo teritorija bei vietiniu turizmo centru.

Kaip jau minėjome, analizuojamame rajone kol kas menka turizmo ir rekreacijos paslaugų pasiūla. Teritorijoje yra tik 2 apgyvendinimo įstaigos (dvaro sodyba Klimkynėje ir Medžiotojų namai Turgelių seniūnijoje), 4 kaimo turizmo sodybos (Naujasodyje, Vilkiškėse, Mikniškėse, Vidnapolyje), 2 baidarių nuomos punktai (Jašiūnuose, Klimkynėje) bei žirgynas Geložėje (3 pav.) (Šalčininkų rajono..., 2012). Pagal Šalčininkų r. sav. teritorijos bendrojo plano sprendinius, rajone išskiriamos 12 rekreacinio vystymo teritorijų, iš kurių 3 patenka į perspektyvinio Medininkų IRP numatomą teritoriją (lentelė) (Šalčininkų rajono..., 2009a). Kadangi šios rekreacinio vystymo teritorijos, patenkančios

Lentelė. Rekreacinio vystymo teritorijos (Šalčininkų rajono..., 2009a; Vilniaus rajono..., 2009)

Table. Areas of recreational development

Nr. No.	Rekreacijos plėtros teritorija <i>Areas of recreational development</i>	Rekreacinis funkcinis prioritetas <i>Recreational functional priority</i>	Prioritetinė rekreacijos rūšis / kitos vystytinos rekreacijos rūšys <i>Priority type of recreation / other possible recrea- tional development types</i>
1.	Tabariškių–Turgelių (Merkio)	Mišraus pritaikymo <i>Mixed use</i>	Pažintinė / poilsis gamtoje, pramoginė <i>Cognition / leisure in nature, relaxation</i>
2.	Merkinės–Krokšlių (Merkio)	Mišraus pritaikymo <i>Mixed use</i>	Pažintinė / poilsis gamtoje, pramoginė <i>Cognition / leisure in nature, relaxation</i>
3.	Geložės–Gojaus	Intensyvaus pritaikymo <i>Intensive use</i>	Pramoginė / poilsis gamtoje, sportinė, gydomoji <i>Cognition / leisure in nature, relaxation, treatment</i>
4.	Lavoriškių–Medininkų	Mišraus pritaikymo <i>Mixed use</i>	Regioninės reikšmės rekreacinės sistemos: pažintinis turizmas, aktyvus poilsis gamtoje, pramogos <i>Regional recreation systems: cognitive tourism, active leisure in nature, relaxation</i>

į Medininkų IRP teritoriją, nubrėžtos netinkamai, autoriai jas racionalizavo ir pritaikė pagal kraštovaizdžio rekreacinį potencialą bei gamtos ir kultūros paveldą (3 pav.).

Geložės–Gojaus rekreacinės plėtros teritorijoje nurodytas planuojamas rekreacinis ir pramogų kompleksas su rekreacine, pramogų, paslaugų ir prekybos objektų funkcija, kurį savivaldybė 2009 m. pripažino strategiškai svarbiu ilgalaikiu investiciniu rekreaciniu objektu. Nežinia, kaip toks objektas būtų įkomponuotas IRP kraštovaizdyje, tačiau rekreacinį teritorijos patrauklumą tikrai padidintų. Be to, visa perspektyvinio IRP teritorija patenka į „Džūkijos parkų žiedą“, kuris apima Dieveniškės, Vilnių, Trakus, Aukštadvarį, Prienus, Alytų, Metelius, Veisiejus, Druskininkus, Merkinę, Daugus (LR teritorijos..., 2002; Šalčininkų rajono..., 2009a).

Labiausiai pažymėtinas Merkio upės ruožas (ypač ties Tabariškėmis), kur galėtų būti aktyviai vystomas tiek kultūrinis-pažintinis, tiek vandens turizmas, tačiau dėl lėšų ir iniciatyvos trūkumo itin perspektyvus arealas nėra išnaudojamas. Deja, Merkio pakrantėje kol kas nėra įrengta nei vienos maudyklos. Atsižvelgiant į tai, kad rekomenduojama vystyti vandens turizmą, būtina pasirūpinti ir maudyklų įrengimu siekiant užtikrinti tvarką ir poilsiautojų patogumą. Taip pat svarbu pakrantėse įrengti daugiau atokvėpio vietų bei stovyklaviečių.

Teritorijos rekreaciniam turistiniam potencialui svarbus yra jos socialinės-ekonominės aplinkos palankumas. Deja, kaip ir beveik visoje šalyje, taip ir perspektyvinėje IRP teritorijoje demografinės tendencijos yra neigiamos: neigiamas gyventojų prieaugis, emigracija dėl darbo ir mokslo lėmė, kad regione vyrauja vyresnio ir pensinio amžiaus gyventojai. Teritorija ypatinga ir tuo, kad čia du trečdalius gyventojų sudaro valdančiosios LRA politinės agitacijos ir socialinio-ekonominio spaudimo dėka save lenkų tautybei priskiriantys gyventojai (netgi kyla problemų su lietuvių kalbos vartojimu, nes lenkų kalba vyrauja tiek buityje, tiek darbe). Valdžia glaudžiai bendradarbiauja ir yra susisaisčiusi su Lenkija, todėl didžioji dalis investicijų ateina būtent iš šios kaimyninės šalies (Šalčininkų rajono..., 2009b; Šalčininkų rajono..., 2010).

Kaimiškose vietovėse sunku susirasti ar sukurti nuolatinę darbo vietą. Gaunant minimalų atlyginimą neapsimoka važinėti į didesnius miestus dirbti.

Kaimo gyventojų užimtumą ir ekonominę gerovę galėtų padidinti alternatyvios žemės ūkio veiklos: tradicinių amatų, kaimo turizmo, poilsio paslaugų bei kitų smulkių verslų. Taip pat – netradicinės žemės ir miškų ūkio gamybos vystymas: vaistažolių ir prieskoninių augalų, grybų, uogų, vaisių ir daržovių, vidaus vandenų žuvininkystės ir kt. veiklos. Vis dėlto netradicinė žemės ūkio gamyba vystoma gana vangiai (Šalčininkų rajono..., 2009b; Šalčininkų rajono..., 2010). Plėtojant parko idėją, pritaikant teritorijas visuomenės poreikiams ir turizmui būtų kuriamos papildomos darbo vietos, plėtojami vietos verslai ir amatai, žmonės skatinami imtis naujų veiklų.

GALIMOS PARKO RIBOS IR FUNKCINIS ZONAVIMAS

Nustatinėjant perspektyvinio Medininkų IRP ribas buvo derinami aksiologinis, geosisteminis bei utilitarinis principai, remiamasi žemėnauda, miškų nuosavybės forma, jų tvarkymo pobūdžiu, reljefo ypatybėmis, administracinėmis ribomis, keliais, gamtos ir kultūros paveldo teritorijomis. Brėžiant ribas buvo stengiamasi, kad kuo mažiau privačių ūkinių miškų ir agrarinių plotų patektų į rekomenduojamo IRP teritoriją, sumažėtų konfliktų su žemės ir miškų savininkais, tačiau tuo pačiu smarkiai nenukentėtų parko teritorijos vientisumas. Numatomo parko teritorijoje vyrauja ūkiniai, apsauginiai (vandens telkinių apsaugos zonų, laukų apsauginiai, kelių apsauginės ir estetinės reikšmės bei draustinių miškai), ekosistemų apsaugos (saugomų gamtinio kraštovaizdžio objektų, buveinių ir gamtos išteklių sklypų, priešeroziniai ir draustinių miškai) bei rekreaciniai miškai.

Sprendžiant parko ir jo zonų ribų problemą buvo naudojamos Saugomų teritorijų ir jų zonų ribų planų rengimo taisyklėmis (Saugomų teritorijų..., 2007). Iš kelių svarstytų Medininkų IRP ribų variantų (1 pav.) buvo pasirinktas tas, kuriame istorinę vertę turintis, tačiau nuo pagrindinės vertybinės teritorijos kiek nutolęs Mūrininkų ir Akmenės pilkapynų arealas jungiamas salos principu siekiant išvengti dirbtinio parko teritorijos didinimo bei konfliktų su žemės ir miškų savininkais. Numatomas IRP plotas – apie 100 km². Pateiktos ribos nėra galutinės. Tai tik preliminarinis galimų ribų variantas, kuris steigiant parką galėtų būti koreguojamas.

Funkcinis zonavimas – tai bendrojo ar specialiojo teritorijų planavimo dokumentų rengimo procese atliekamas planuojamos teritorijos suskirstymas į zoną pagal pagrindinių žemės naudojimo paskirčių ir galimų joje veiklų prioritetus (LR Teritorijų..., 2013). Medininkų IRP teritorija pagal kultūros ir gamtos vertybių sancaupos arealus, jų pobūdį, apsaugos formas ir naudojimo galimybes, skirstytina į konservacinio, ekologinės apsaugos, rekreacinio ir ūkinio prioriteto zonas (2 pav.).

Siūlomos konservacinio prioriteto zonos – tai potencialūs draustiniai. Išskiriama 10 konservacinio prioriteto zonų, tarp kurių 6 kultūrinės ir 4 gamtinės. Esami valstybiniai gamtiniai draustiniai (bendras plotas – apie 8,7 km²): Merkio ichtiologinis, Juozapinės geomorfologinis, Medininkų botaninis ir Kenos hidrografinis draustinis. Steigtini kultūriniai draustiniai:

1. Kenos–Svyruonėlės archeologinis draustinis steigiamas siekiant išsaugoti ir pritaikyti lankymui bei pažinimui Mūrininkų ir Akmenės pilkapynų su gyvenvietėmis ir piliakalniais arealą.

2. Dainavos–Keipūnų etnokultūrinis draustinis – gatvinių kaimų struktūrą išlaikę etnografiniai Dainavos ir Keipūnų kaimai su savo aplinka.

3. Medininkų pilies architektūrinis draustinis būtų steigiamas Medininkų piliai ir jos aplinkai reprezentuoti, pritaikyti ją visuomenės lankymui ir pažinimui.

4. Tabariškių archeologinis draustinis steigiamas Paūdronių piliakalnio kultūrinio komplekso pritaikymui visuomenės bei moksliniam pažinimui ir išsaugojimui.

5. Jašiūnų dvaro architektūrinis draustinis – dvaro statinių, dvaro parko ir kapinaičių apsaugai.

Taip pat numatomas labai svarbus kompleksinio pobūdžio Merkio kraštovaizdžio draustinis, kuris būtų steigiamas siekiant išsaugoti gausų Merkio slėnio dvaro sodybų paveldą ir raiškų Merkio slėnį.

Medininkų IRP teritorijoje numatomos dvi rekreacinio prioriteto funkcinės zonos. Pirmoji teritorija – tarp Kenos ir Svyruonėlės upių rekreaciniame miške. Čia yra pagrindo formuoti trumpalaikio poilsio zoną. Taip pat – galimybė įrengti stovyklavietę, taip suformuojant ir ilgalaikio aktyvaus poilsio zoną. Antroji teritorija išskirta Geložės–Gojaus rekreaciniame areale atsižvelgiant

į dabartinį rekreacinį naudojimą ir numatomą rekreacinį potencialą. Išskirtoje rekreacinio prioriteto zonoje planavimo dokumentais numatytas poilsio ir pramogų kompleksas su žirgynu ir golfo laukais. Poilsio ir pramogų kompleksas bus pritaikytas tiek trumpalaikiam, tiek ilgalaikiam poilsiaavimui. Teritorijoje yra Gojaus tvenkinys, kuris galėtų būti naudojamas rekreaciniams tikslams (2 pav.).

Ekologinės apsaugos prioriteto zonos Medininkų IRP užimtų didžiausią teritorijos dalį. Šią zoną sudaro miškai, agrarinės zonos, vandens telkiniai. Zonos išskirtos taip, kad užtikrintų ekologinę kraštovaizdžio pusiausvyrą, taip pat siekiant išvengti neigiamo poveikio saugomiems gamtos ir kultūros paveldo teritoriniams kompleksams. Dauguma ekologinės apsaugos prioriteto zonų numatomos remiantis planavimo dokumentuose išskirtomis gamtinio karkaso teritorijomis. Likusioji dalis šių teritorijų apima Merkio slėnį aplink Merkio ichtiologinį draustinį (2 pav.).

Žemės ir miškų ūkio prioriteto zonos išskirtos atsižvelgiant į teritorijos naudojimo intensyvumą. Anksčiau buvo aptarta, kad teritorijoje, kur siūloma steigti Medininkų IRP, dauguma vietos gyventojų nuo seno verčiasi žemės ūkiu.

KULTŪROS PAVELDO APSAUGOS IR NAUDOJIMO POLITIKA

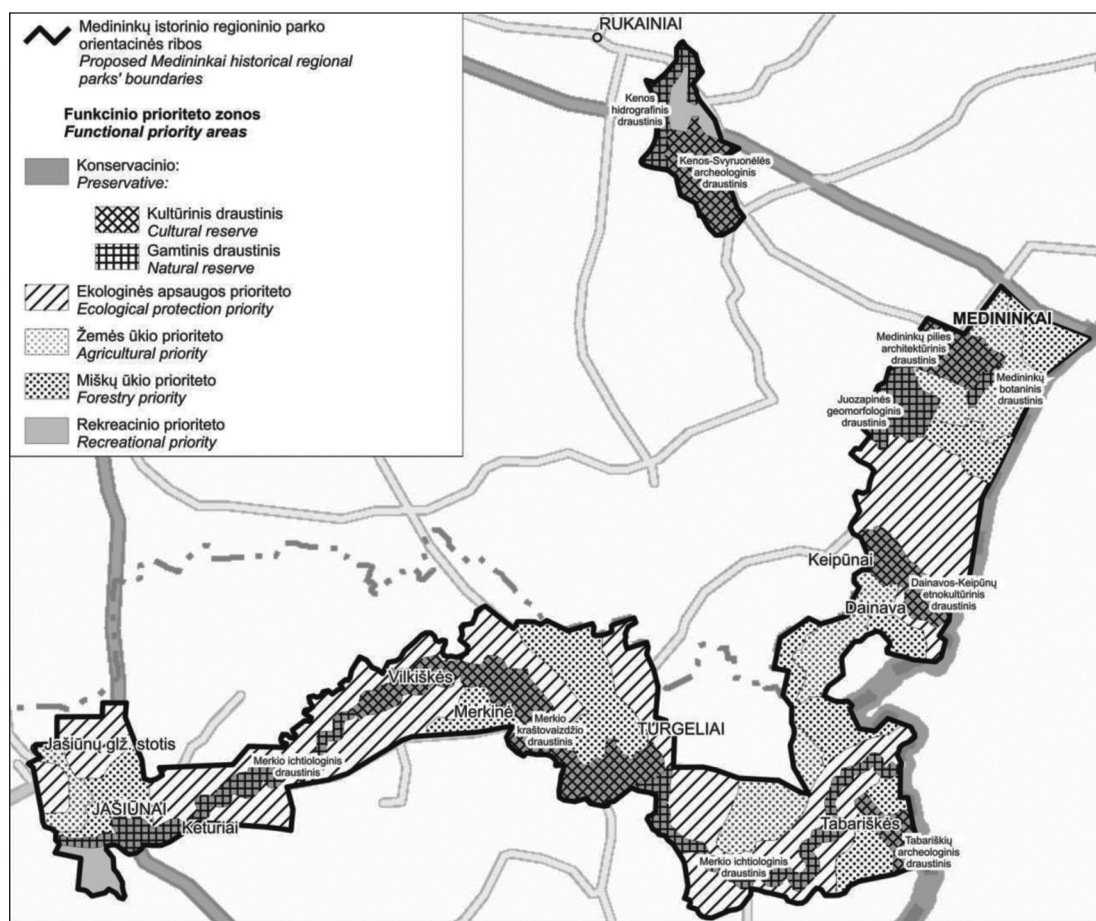
Viena svarbiausių LR teritorijos bendrojo plano (LR teritorijos..., 2002) kultūros paveldo dalies nuostatų yra ta, kad kultūros paveldo išsaugojimą būtina vertinti kaip svarbią paskatą vietovės ekonominei plėtrai siekiant vertingiausių objektų išsaugojimo, skatinant jų naudojimą visuomenės reikmėms. Tam būtina:

- 1) išsaugoti ir atgaivinti paveldėtą teritorijos savitumą atspindintį kultūros paveldą;

- 2) stiprinti valstybės institucijų ir visuomenės atsakomybę už kultūros paveldo išsaugojimą.

Remiantis LR Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymu, nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos reglamentavimas nustatomas vadovaujantis šiais apsaugos tikslais (LR Nekilnojamojo..., 2004):

- 1) mokslinio pažinimo – išsaugoti archeologinius ir kitus unikalius istorinių duomenų, kuriuos galima perimti atliekant saugomo objekto ar vietovės mokslinius tyrimus, šaltinius;

2 pav. Medininkų istorinio regioninio parko teritorijos funkcinis zonavimas
 Fig. 2. Functional zoning of Medininkai historical regional park

2) viešojo pažinimo ir naudojimo – sudaryti sąlygas dabarties ir ateities kartoms nekilnojamąjį kultūros paveldą pažinti, lankyti ir juo naudotis;

3) viešosios pagarbos – apsaugoti memorialinius ir sakralinius objektus, mirusiųjų ar žuvusiųjų palaidojimo ir atminimo vietas.

Nagrinėjama teritorija pasižymi gausiu dvarų sodybų bei valakinio kaimo kraštovaizdžio paveldu, todėl vykdant kultūros paveldo apsaugą perspektyvinio Medininkų IRP teritorijoje būtų naudinga naudotis šiais kultūros paveldo apsaugai skirtais dokumentais:

1) *Ilgalaikė dvarų paveldo objektų – istorinių želdynų (parkų) tvarkymo darbų programa*, patvirtinta 2005 m. sausio 10 d. KVAD (KPD) įsakymu Nr. Į-09. Įgyvendinant šią programą būtina puoselėti dvarų kultūros paveldą regione, atkurti istorinio kraštovaizdžio elementus;

2) LR Vyriausybės 2003 m. balandžio 18 d. nutarimas Nr. 481 *Dėl dvarų paveldo išsaugojimo programos įgyvendinimo priemonių patvirtinimo*.

Jis nustato svarbiausius dvarų paveldo išsaugojimo priemonių kompleksus ir jų planavimo bei vykdymo tvarką;

3) *Etninės kultūros plėtros valstybinė programa*, patvirtinta LR Vyriausybės 2003 m. birželio 19 d. nutarimu Nr. 793. Tikslas – nustatyti etninės plėtros prioritetines kryptis, sudaryti finansines ir teises prielaidas, užtikrinti kultūros paveldo išsaugojimą, pažinimą ir naudojimą, plėtoti etnografinių regionų savitumą, integruoti etninę kultūrą į švietimo sistemą, gerinti etninės kultūros subjektams tinkamas veiklos sąlygas, didinti etninės kultūros vaidmenį bendrame kultūros procese. Remiantis šia programa galimas nykstančios etninės kultūros gaivinimas regione, padėsiantis išsaugoti išlikusius tradicinės architektūros elementus. Tai ypač aktualu Dainavos-Keipūnų etnokultūriniam draustiniui, kur nyksta autentiškos sodybos ir tradicinė gyvensena.

Nekilnojamajam kultūros paveldui perspektyvinėje Medininkų IRP teritorijoje siūlomi tokie apsaugos ir naudojimo politikos sprendiniai:

1. Archeologijos paveldo objektuose (senovės gyvenvietės, pilkapiai, piliakalniai) draudžiama bet kokia veikla, galinti sunaikinti mokslinius archeologinio objekto duomenis, statybos, ūkinė veikla.

2. Archeologijos objektai turi būti apvalyti nuo želdinių taikant kraštovaizdį formuojančius kirtimus, kad būtų sudarytos sąlygos juos eksponuoti aplinkoje, išryškinti iš supančios aplinkos (ypač aktualu Akmenės, Mūrininkų pilkapynams, Jašiūnų, Geložės pilkapynui).

3. Piliakalnių (Mūrininkų, Svironių, Turgelių, Paūdronių piliakalniai) teritorijų tvarkymas turi būti derinamas su privažiavimų, priejimų, lankytojams skirtos aptarnavimo ir informacinės sistemos projektavimu bei įrengimu.

4. Kenos–Svyruonėlės archeologiniam kompleksui rekomenduojama suteikti draustinio režimą, kad būtų išsaugotas ir visuomenės lankymui pritaikytas pilkapynų arealas.

5. Senąsias kapines ir kapavietes saugoti viešajam pažinimui bei pagarbai. Sudaryti sąlygas visų senųjų neveikiančių laidojimo vietų lankymui paliekant priejimo kelius, pastatant informacinius ženklus.

6. Medininkų tragedijos vietą saugoti viešajam pažinimui ir pagarbai. Viešąjį pažinimą bei pagarbą puoselėti per edukacines, pažintines priemones.

7. Buvusių dvaro sodybų statiniai ir statinių kompleksai turi būti naudojami turizmo infrastruktūros plėtrai, švietimui, visuomenės interesui. Objektuose gali vykti įvairūs renginiai. Objektų atkūrimui paskatinti, būtina pritraukti investuotojus, norinčius pritaikyti kultūros vertybes šiandieniniam naudojimui – kultūrinėms, komercijos, aptarnavimo, turizmo reikmėms. Taip pat investuotojus, norinčius įsigyti ar išsinuomoti ir galinčius restauruoti ar atkurti dvarų kultūros paveldą.

8. Pritaikyti Jašiūnų dvaro sodybą visuomenės reikmėms. Dvaras gerai išsilaikęs, yra seniūnijos centre, taigi jame galėtų įsikurti visuomeninės organizacijos, bendruomenės centras, turizmo ir informacijos centras, ekspozicijų salės. Sektinas ir Šalčininkų miesto pavyzdys, kai dvare buvo įsteigta Šalčininkų miesto Moniuskos menų mokykla.

9. Vilkyškio dvarą restauruoti ir pritaikyti visuomenės reikmėms. Kadangi dvaras yra medinis, jo konservavimo ir restauravimo darbai turėtų būti atliekami skubos tvarka. Tvarkybos darbus taip pat svarbu atlikti ir Turgelių dvaro statiniams.

10. Vienas reikšmingiausių parko objektų – Pavlovo Respublika (Merkinės dvaras). Šiuo metu iš dvaro likę tik griuvėsiai. Taigi pirmiausia reikia dvaro likučius konservuoti, sutvarkyti aplinką. Vėliau, esant galimybėms ir finansavimui, imtis šio komplekso atkūrimo.

Medininkų IRP teritorijos kultūros paveldo apsauga būtų realizuojama jį pritaikant viešajam naudojimui ir kultūriniam bei pažintiniam (vietiniam ir tarptautiniam) turizmui vystyti, kultūros puoselėjimui ir propagavimui. Kultūros paveldo išsaugojimui ir tausojančiam naudojimui labai svarbus informacijos skleidimas ir visuomenės švietimas. Informacija turi būti visuomenei prieinama ir tinkamai pateikta.

Medininkų IRP, atsižvelgiant į jo specifiką, turėtų būti orientuotas į *pažintinio kultūrinio turizmo* formavimą. Taip pat teritorijoje aktualu vystyti ir vandens turizmą. Formuojant perspektyvinio Medininkų IRP pažintinio turizmo sistemą buvo remtasi rajonų savivaldybių teritorijų bendrųjų planų siūlymais. Taip pat pateikti papildomi pasiūlymai šios sistemos formavimui (3 pav.).

Pažintinio turizmo sistemą sudaro autoturizmui pritaikyti keliai, dviračių ir vandens turizmo trasos, pažintiniai takai su poilsiavietėmis, stovyklavietėmis, lankytojų ir informaciniais centrais. Medininkų IRP prioritetas būtų teikiamas dviračių turizmui. Remiantis rajonų savivaldybių bendraisiais planais, perspektyvinėje parko teritorijoje numatomi šie potencialūs turizmo maršrutai, kurių pagrindu galėtų būti įrengtos turistinės trasos:

1) autoturizmo trasos („Lietuvos istorijos ir kultūros vėrinys“, „Keturių sostinių kelias“, nacionalinė trasa Vilnius–Medininkai–Vilnius, „Dainavos kelio“, „Karalių kelio“, Merkio autoturizmo trasa);

2) nacionalinės dviračių trasos (jungiančios Vilnių, Jašiūnus, Šalčininkus, Turgelius, Medininkus bei Dieveniškių istorinį regioninį parką);

3) nacionalinė vandens turizmo trasa (Merkio upe).

Minėtuose planuose numatomų turizmo trasų kryptį nesiūloma keisti. Rekomenduojama jas papildyti, kad būtų sudaryta galimybė apžiūrėti visas perspektyviniame Medininkų istoriniame regioniniame parke esančius kultūros paveldo objektus ir kompleksus (3 pav.). Dviračių ir autoturizmo trasos atkarpa „Lietuvos istorijos ir kultūros vėrinys“ sujungs Medininkų IRP teritoriją

su Mūrininkų ir Akmenės pilkapynų arealu. Medininkus ir Turgelius jungia dviračių turizmo trasa. Šią trasą siūloma papildyti atšaka į Dainavos–Keipūnų etnokultūrinį draustinį vietiniais keliais, kad būtų sudarytos galimybės apžiūrėti gatvinio kaimo struktūrą išlaikiusias gyvenvietes (3 pav.). Turgelius, Merkinę ir Jašiūnus jungia Merkio autoturizmo trasa. Šią trasą rekomenduojama papildyti atšaka iki Tabariškių. Taip pat svarstyтина galimybė trasą pritaikyti ir dviračių turizmui. Merkio kraštovaizdžio draustinio teritorijoje siūloma suformuoti pažintinį dviračių ir pėsčiųjų taką. Juozapinės geomorfologinio draustinio pažintinio turizmo sistema yra suformuota ir pateikiama Juozapinės geomorfologinio draustinio tvarkymo plane, 2008 m. patvirtinto LR Aplinkos ministerijos. Draustinio teritorijoje suformuotas pažintinis takas, dviračių ir autoturizmo trasos (3 pav.).

Autoriai tikisi, kad šiame straipsnyje pateikti pasiūlymai dėl Medininkų IRP steigimo bei tvar-

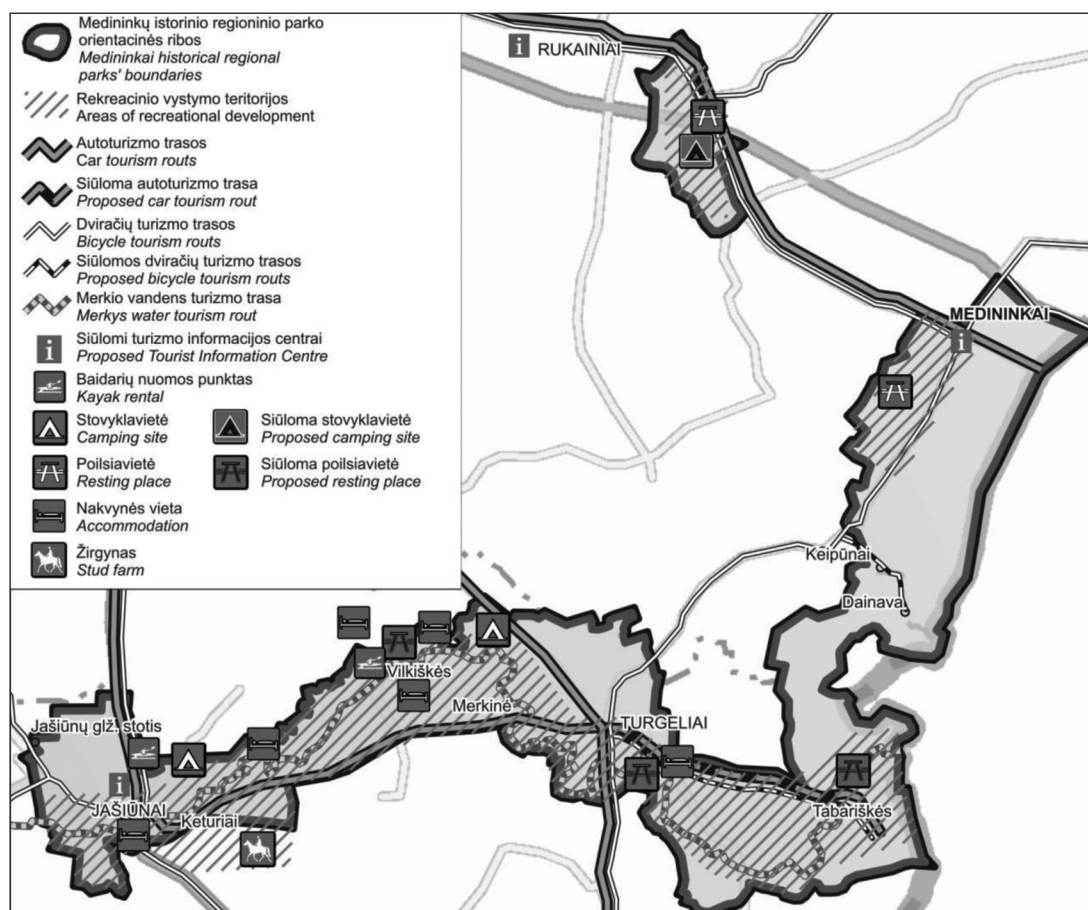
kymo padės įgaliotoms institucijoms spręsti šios teritorijos kraštovaizdžio vertybių apsaugą bei naudojimą pačiu racionaliausiu būdu bei suteiks jai naują impulsą pertvarkai ir konversijai.

IŠVADOS

1. Medininkų–Turgelių–Jašiūnų apylinkės išsiskiria ypatinga kultūros paveldo objektų gausa, raiškiu kraštovaizdžiu, unikalia istorija ir seniai nuspelno svarbesnio vaidmens šalies kraštovaizdžio teritorinėje apsaugoje. Tai galėtų būti realizuojama steigiant Medininkų IRP.

2. Įsteigus IRP, Medininkų–Turgelių–Jašiūnų ruože padidėtų šios teritorijos patrauklumas, būtų sprendžiamos kai kurios socioekonominės problemos skatinant gyventojus užsiimti tradiciniais verslais, dirbti aptarnavimo srityje, teikti turizmo ir rekreacijos paslaugas būsimam parko lankytojams.

3. Medininkų IRP funkcinės struktūros pamatus sudarytų 5 kultūriniai ir vienas kompleksinis

3 pav. Medininkų istorinio regioninio parko turizmo ir rekreacinė sistema
Fig. 3. Tourism and recreational system of Medininkai historical park

(kraštovaizdžio) draustinis, kuriuos papildytų 2 rekreacinio prioriteto zonos ir esami 4 gamtiniai draustiniai.

4. Medininkų IRP tikslinga orientuoti į pažintinio bei mokomojo turizmo plėtrą, kartu vystant ir aktyvų vandens turizmą Merkio upe.

5. Siekiant sutvarkyti galimoje Medininkų IRP teritorijoje esantį nekilnojamąjį kultūros paveldą ir pritaikyti jį visuomenės lankymui bei pažinimui, reikalingos didžiulės investicijos, nes paveldas (ypač dvarų) yra apleistas, dėl ko būtina aktyviai naudotis ilgalaikių į dvarus orientuotų Vyriausybės programų bei tarptautinių ES fondų teikiama galimybėmis.

Gauta 2013 10 06
Priimta 2013 11 12

LITERATŪRA

1. Baubonis Z., Gražulis A., Mikšys K. 2010. *Valstybinės kultūros paveldo komisijos 2010-06-19 išvažiavimo posėdžio į Vilniaus apskritį pažyma*. <http://www.lrs.lt> (žiūrėta 2013 05 14).
2. Baškytė R., Kavaliauskas P. 1993. Development of the system of regional parks in Lithuania. *Geografija*. 29: 121–126.
3. Kavaliauskas P. 1970. *Gamtinių parkų perspektyva. Statyba ir architektūra*. 12: 6–7.
4. Kavaliauskas P. 1976. Kraštovaizdžio parkai: kiek, kur ir kaip juos steigti. *Statyba ir architektūra*. 8: 8–11.
5. Kavaliauskas P. 1976. Kraštovaizdžio apsaugos juridinių teritorijos vienetų sistematizavimas rajoninio planavimo aspektu. *Lietuvos TSR architektūros klausimai*. 5(1): 37–52.
6. Kavaliauskas P. 1988. *Ypač saugomų teritorijų perspektyvos Lietuvoje*. Medžiaga lektoriui. Vilnius: Žinija. 30.
7. Kavaliauskas P. 1992. *Metodologiniai kraštovarkos pagrindai*. Vilnius: Academia. 148.
8. Kavaliauskas P. 1997. Lietuvos saugomų teritorijų sistema ir regioniniai parkai. *Kurtuva*. 3: 7–17.
9. Kavaliauskas P. 1999. Kultūros paveldo apsauga integruotoje kraštovarkoje. *Geografija*. 35(1): 65–75.
10. Kavaliauskas P. 2001. Kultūros paveldo kartografinė raiška Lietuvos generaliniame plane. *Lietuvos kultūros paveldo kartografiniai tyrimai: raida, būklė, perspektyva*. Konferencijos medžiaga. Vilnius. 26–33.
11. Kavaliauskas P., Lašinskaitė A. 2013. Istorinių regioninių parkų problema ir perspektyva. *Kultūros paminklai*. 17: 15–27.
12. *Kultūros vertybių registras*. <http://kvr.kpd.lt/heritage> (žiūrėta 2013 05 20).
13. Lašinskaitė A. 2012a. *Istorinių regioninių parkų problematika Lietuvoje*. Magistro darbas. Vilnius: VU Geografijos ir kraštovarkos katedra.
14. Lašinskaitė A. 2012b. *Medininkų istorinio regioninio parko ribų ir funkcinių zonų siūlymai*. Magistro darbo projektas. Vilnius: VU Geografijos ir kraštovarkos katedra.
15. *Lietuva. Kelių atlasas*. 2010. Vilnius: Alma littera.
16. *Lietuvos upių baseinų rajonai* (2011-04-06). <http://www.gamta.lt> (žiūrėta 2013 02 16).
17. LR Aukščiausiosios Tarybos nutarimas „Dėl regioninių parkų ir draustinių įsteigimo“. *Žin.*, 1992, Nr. 30-913.
18. LR Kultūros ministro įsakymas „Dėl kultūrinių draustinių, kultūrinių rezervatų (rezervatų-muziejų), istorinių valstybinių parkų steigimo kriterijų aprašo patvirtinimo“. *Žin.*, 2005, Nr. 86-3239.
19. LR Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas. *Žin.*, 2004, Nr. 153-5571.
20. LR Saugomų teritorijų įstatymas. *Žin.*, 2001, Nr. 108-3902.
21. LR teritorijos bendrasis planas. 2002. Rengėjas: „UAB Urbanistika“. Vilnius.
22. LR Teritorijų planavimo įstatymo pakeitimo įstatymas. *Žin.*, 2013, Nr. 76-3824.
23. *Mūsų paveldas* (2011-04-05). <http://www.musupaveldas.lt> (žiūrėta 2013 04 24).
24. Saugomų teritorijų ir jų zonų ribų planų rengimo taisyklės. 2007. *Valstybės žinios*. Nr. 117-4801.
25. Stankaitytė J. *Daugyvenės istorinio regioninio parko realizavimo problema*. Bakalauro darbas. Vilnius: VU Geografijos ir kraštovarkos katedra.
26. *Šalčininkų rajono savivaldybės strateginio plėtros plano pakeitimas 2011–2015 metų laikotarpiui*. 2010. <http://www.salcininkai.lt> (žiūrėta 2012 11 22).
27. *Šalčininkų rajono savivaldybės teritorijos bendrasis planas*. 2009a. Rengėjas: „Vilniaus planas“. Vilnius.
28. *Šalčininkų rajono vietos veiklos grupė 2009b. Šalčininkų rajono kaimo vietovių plėtros strategija*. <http://www.salcininkai.lt> (žiūrėta 2012 08 10).
29. Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba. *Apie saugomų teritorijų sistemą*. <http://www.vstt.lt> (žiūrėta 2012 08 29).
30. *Viduramžių Lietuva*. <http://viduramziu.istorija.net> (žiūrėta 2011 04 05).
31. *Vilniaus rajono kompleksinė turizmo ir aktyvaus poilsio plėtros galimybių studija*. 2008a. Rengėjas: IĮ „Atkulos projektai“. Vilnius.
32. *Vilniaus rajono savivaldybės strateginis veiklos planas*. 2008b. <http://www.vilniaus-r.lt> (žiūrėta 2012 11 23).
33. *Vilniaus rajono savivaldybės bendrasis planas*. 2009. Rengėjas: „Vilniaus planas“. Vilnius.
34. Zabiela G. 2009. *Mūrininkų pilkapiai. Visuotinė lietuvių enciklopedija*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.

Paulius Kavaliauskas, Agnė Lukoševičienė

ANALYSIS OF THE PERSPECTIVES OF MEDININKAI REGIONAL PARK

Summary

It is a matter of great relevance to our society to conserve and bequeath historical and natural heritage we have. The main aim of the article is to motivate the establishment of Medininkai historical regional park. Its objectives were as follows: 1) to accomplish applied analysis of the territory; 2) to estimate possible boundaries of the prospective Medininkai historical regional park; 3) to accomplish functional zoning of the park; 4) to analyse tourism and recreational system; 5) to determine principles of conservation and usage policy.

The territory of prospective historical regional park is exceptional with its historical heritage, landscape, unique history, intact nature and deserves better conservation. The manors are in dilapidated condition, barrows are excavated and overgrown with trees and bushes. Therefore the establishment of protected area in the territory would ensure better conservation for the heritage. Prospective park area includes the existing four nature reserves and will be complemented with five cultural and one complex reserve: 1) Kena–Svyruonėlė archeological reserve created to preserve and adapt for the exhibit and education the area of barrows and settlements; 2) Dainava–Keipūnai ethnocultural reserve – retained street village structure of ethnographic villages with their environment; 3) Medininkai castle architectural reserve would be created to represent and adapt to public exhibit and knowledge Medininkai castle and its environment; 4) Tabariškės archeological reserve would be created to conserve Paūdroniai mound cultural complex; 5) Jašiūnai manor architectural reserve – for manor buildings, park and Professors cemetery conservation. Also, Merkys landscape reserve is estimated of high importance. It would be established in order to preserve the rich Merkys valley manor homestead heritage and expressive Merkys river valley.

Prospective park territory has a great tourism and recreational potential – abundance of cultural heritage, Merkys river and its valley, Medininkai height with the supreme Lithuanian hills and other objects provide advantage to be connected to Lithuanian cognitive tourism system. However, this territory is classified as least-

developed in terms of tourism. This is determined by long-term chronic problems: 1) wretched use of cultural-historical and natural potential of the territory; 2) undeveloped tourism infrastructure (lack of access roads to tourist sites, bike trails, information stands, links to cultural heritage sites and other places to visit, recreational facilities, resting and camping sites); 3) lack of coffee-bars and guest houses; 4) poor knowledge of residents about the possibilities for the development of tourism-related activities and other. The establishment of Medininkai historical regional park would solve not only tourism system drawbacks but also would encourage residents to abandon inefficient agriculture and move to more traditional trades and services.

Unfortunately, demographic trends of the territory are negative: negative population growth, emigration of labour force and education determined that the region is dominated by older and retired population. The region is distinguished by the fact that almost 70% of the population attribute themselves to ethnic Polish. The Government closely collaborates with Poland so the vast majority of investments come specifically from the neighbouring country.

In rural areas it is difficult to find or create a permanent workplace. The alternative agriculture could increase rural employment and economic well-being: traditional crafts and rural tourism, recreation services and other small businesses. The same can be said about non-traditional agricultural and forestry production development: herbal and aromatic plants, mushrooms, berries, fruits and vegetables, inland fishing and other activities. However, non-traditional agricultural production is being developed relatively slowly. The development of the park idea, adapting areas to the needs of public and tourism would create more workplaces and develop local businesses and crafts, people would be encouraged to take on new activities.

In order to conserve cultural and natural heritage of the prospective territory of Medininkai historical regional park and adapt it to the public huge investments are required. The establishment of the park is one of the best ways to attract the necessary investment and wake up the region from a deep economic, cultural and social stagnation.

Key words: historical regional park, cultural heritage, functional zoning, tourism and recreational system